

دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

دانشکده هنر و معماری

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

عنوان:

طراحی گذر تاریخی تخت رستم در جهت باززنده‌سازی خاطره آذرگاه

استاد راهنما:

دکتر ویدا نوروز برازجانی

استاد مشاور:

دکتر شادی عزیزی

پژوهشگر:

آیدا فقیر

زمستان ۱۳۸۹

به نام خداوند جان آفرین
حکیم سخن در زبان آفرین

پیشکش به پدر و مادر عزیزم

که زیستنم وامدار از خود گذشتگی آنهاست

و تقدیم به همسر مهربانم

که در پیچاپیچ جاده زندگی مرا یاریگر است

با تشکر از اساتید گرانقدر:

سرکار خانم دکتر نوروز برازجانی

سرکار خانم دکتر عزیزی

اینجانب آیدا فقیر دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی

۸۶۰۹۵۷۹۳۰ در رشته معماری که در تاریخ ۸۹/۱۰/۱۷

از پایان نامه خود تحت عنوان : طراحی گذر تاریخی تخت رستم در جهت باززنده سازی خاطره
آذرگاه

بدینوسیله متعهد میشوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و د رمواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدارک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: آیدا فقیر

تاریخ و امضا:

بسمه تعالی

در تاریخ: ۸۹/۱۰/۱۷

خانم/ آقای آیدا فقیر از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۸/۲۵ دانشجوی کارشناسی ارشد

به حروف هجده و بیست و پنج و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت. تمام

امضاء استاد راهنما

چکیده :

این پژوهش بر آن است تا بستری برای معرفی بنای تاریخی چهار طاقی تخت رستم ایجاد کند تا در عین یادآوری ارزش های کهن این مرز و بوم، در منطقه شهریار - جایی که این بنا واقع شده است- ایجاد اشتغال نماید و به این ترتیب قدمی اجتماعی - فرهنگی برداشته باشد.

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است تاریخ و امضا

مناسب نیست

فهرست مطالب

فصل اول.....	۱
۱-۱ بستر پژوهش.....	۱
۲-۱ موضوع پژوهشی.....	۱
۳-۱ شرح و بسط موضوع.....	۲
۱-۳-۱ هدف.....	۲
۲-۳-۱ اهمیت موضوع.....	۳
۳-۳-۱ نکات کلیدی این پژوهش.....	۴
۴-۳-۱ فرضیه اصلی پژوهش.....	۴
۴-۱ بیان موضوع.....	۴
۱-۴-۱ پیشینه پژوهش.....	۴
۲-۴-۱ شرایط عملی شدن پژوهش.....	۶
۳-۴-۱ متدولوژی انجام پژوهش.....	۶
۴-۴-۱ متد انجام پژوهش.....	۷

فصل دوم

مطالعات پایه.....	۸
۱-۲ فرهنگ.....	۸
۱-۱-۲ اسطوره‌شناسی و فرهنگ.....	۱۲
۲-۲ تعریف اسطوره.....	۱۶

- ۳-۲ اهمیت اسطوره در عصر حاضر..... ۲۱
- ۴-۲ نمادها در اسطوره..... ۲۵
- ۵-۲ بن‌مایه‌های آیین زرتشت..... ۲۸
- ۱-۵-۲ جایگاهی برای عبادت..... ۳۷
- ۲-۵-۲ عناصر چهارگانه..... ۴۲
- ۱-۲-۵-۲ باد..... ۴۳
- ۲-۲-۵-۲ آتش..... ۴۴
- ۳-۲-۵-۲ آب..... ۵۰
- ۴-۲-۵-۲ خاک..... ۵۰
- ۳-۵-۲ زمین..... ۵۱
- ۴-۵-۲ نور..... ۵۲
- ۵-۵-۲ زمان..... ۵۴
- ۶-۵-۲ فضاسازی برای اسطوره جاودانگی..... ۶۰

فصل سوم

- ۳- معرفی سایت پروژه..... ۶۵
- ۱-۳ موقعیت جغرافیایی و اقلیمی..... ۶۶

۶۶.....	۲-۳ بررسی اقلیمی شهر تهران.....
۷۲.....	۲-۱-۳ وضعیت اقلیمی شهریار.....
۷۳.....	۲-۳ تاریخچه منطقه شهریار و موقعیت آن در استان تهران.....
۷۴.....	۵-۳ تاریخچه شهرستان شهریار.....
۷۷.....	۲-۲-۳ منابع آب های زیر زمینی شهرستان شهریار.....
۷۷.....	۳-۲-۳ بخش ها و دهستان ها شهرستان شهریار.....
۷۹.....	۴-۲-۳ اقوام و طوائف شهریار.....
۸۰.....	۵-۲-۳ ارتفاعات و کوه ها در شهرستان شهریار.....
۸۰.....	۶-۲-۳ سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵ شهرستان شهریار.....
۸۲.....	۳-۳ معرفی تخت رستم.....
۸۳.....	۱-۳-۳ لایه های تاریخی.....
۱۰۱.....	۲-۳-۳ پیشینه تاریخی سایت از دید میراث فرهنگی.....
۱۰۲.....	۳-۳-۳ وضعیت کنونی تخت رستم.....
۱۰۴.....	۴-۳-۳ چند نکته در مورد تخت رستم.....
۱۰۴.....	۴-۳ لایه های اجتماعی و فرهنگی.....
	فصل ۴
۱۱۱.....	مطالعات معماری.....
	بینش ها و نمونه پروژه های یاری دهنده در طراحی
۱۱۱.....	۴-۱-۱ النداآرت.....

- ۱۱۲..... ۱-۱-۱-۴ چگونگی جلوه اساطیر در لندآرت.....
- ۱۱۳..... ۲-۱-۱-۴ رابطه لندآرت با زمان.....
- ۱۱۵..... ۳-۱-۱-۴ تونل‌های خورشید.....
- ۱۱۶..... ۴-۱-۱-۴ مفاهیم اسطوره در لندآرت.....
- ۱۱۶..... ۵-۱-۱-۴ خانه‌های مینیاتوری چارلز سیموندز.....
- ۱۱۸..... ۶-۱-۱-۴ آثار هانس جورج وت.....
- ۱۱۹..... ۲-۴ چگونگی برخورد با بستر تاریخی.....
- ۱۱۹..... ۱-۲-۴ روش پالیمست در برخورد با فرهنگ و بستر.....
- ۱۲۱..... ۱-۲-۴ معماری فرکتال (Fractal).....
- ۱۲۲..... ۲-۱-۲-۴ تئوری آشوب.....
- ۱۲۲..... ۳-۱-۲-۴ مزیت‌های آشوب برای سیستم‌های زیستی.....
- ۱۲۲..... ۴-۱-۲-۴ تعریف فرکتال.....
- ۱۲۳..... ۵-۱-۲-۴ ویژگی‌های فرکتال‌ها.....
- ۱۲۳..... ۶-۱-۲-۴ اوج پیشرفت معماری فرکتال در سال ۱۹۷۸-۱۹۸۸.....
- ۱۲۶..... ۳-۴ هندسه نوین.....
- ۱۲۷..... ۱-۳-۴ ساختارهای صفحه‌ای.....
- ۱۲۷..... ۲-۳-۴ ساختار سطوح فولد (Folding).....
- ۱۲۹..... ۳-۳-۴ ساختار سطوح توپولوژیک.....
- ۱۳۰..... ۴-۳-۴ ساختار سطوح چندلایه (Superposition).....

- ۵-۳-۴ ساختار سطوح ممتد (Continuous Surface) ۱۳۲
- ۶-۳-۴ معماری دیجیتال ۱۳۴
- ۱-۶-۳-۴ ساختارهای دیجیتال ۱۳۴
- ۴-۴-۴ معماری ۱۴۱
- ۵-۴ نمونه پروژه‌های هماهنگ باستر ۱۴۲
- ۱-۵-۴ شهر فرهنگ آیزنمن در اسپانیا ۱۴۲
- ۲-۵-۴ پارک علوم، اثر فرتر و جیمنز بریس ۱۴۳
- ۶-۴ نمونه پروژه‌هایی که در طراحی از اسطوره بهره می‌گیرند ۱۴۵
- ۱-۶-۴ خانه بیابانی جان بیلسکی ۱۴۵
- ۷-۴ طراحی گذرگاه ۱۴۹
- ۱-۷-۴ پروژه New Trade Fair ۱۴۹
- ۲-۷-۴ گذر High line ۱۵۰
- ۸-۴ نمونه پروژه‌های هماهنگ با طبیعت ۱۵۲
- ۱-۸-۴ کودکستان برنست ۱ واقع در هلبک دانمارک ۱۵۲
- ۲-۸-۴ برج یاقوت کبود ۱۵۳
- ۱-۲-۸-۴ موقعیت بنا ۱۵۶
- ۲-۲-۸-۴ یاقوت کبود چگونه سبز می‌شود ۱۵۷

فصل پنجم

معرفی پروژه.....	۱۵۹
۱-۵ بررسی ایده پروژه.....	۱۶۴
۲-۵ معرفی پروژه نهایی.....	۱۶۹

فهرست اشکال

۱-۲ چارطاقی نیاسر. طلوع خورشید در آغاز تابستان.....	۴۱
۱-۲ چارطاقی نیاسر. زاویه‌های میان پایه‌ها.....	۴۱
۱-۲ چارطاقی نیاسر. غروب خورشید در آغاز تابستان.....	۴۲
۱-۲ چارطاقی نیاسر. طلوع خورشید در آغاز زمستان.....	۴۲
۱-۳ معرفی سایت پروژه.....	۶۵
۲-۳ موقعیت شهرستان شهریار.....	۷۴
۳-۳ عکس هوایی منطقه تخت رستم.....	۸۳
۴-۳ تخت رستم.....	۸۴
۵-۳ تخت رستم. آرایش قسمت فوقانی.....	۹۰
۶-۳ طراحی دست آزاد از نمای کلی تخت رستم.....	۹۱
۷-۳ طراحی دست آزاد از سکوی پایینی تخت رستم.....	۹۲
۸-۳ برش بنای مجاور تراس پایینی تخت رستم.....	۹۳
۹-۳ موقعیت قرارگیری آثار تاریخی روستای قجر و اطراف آن.....	۹۴
۱۰-۳ تپه تاریخی قجر.....	۹۵

- ۱۱-۳ قلعه پیوند..... ۹۵
- ۱۲-۳ تریاق تپه..... ۹۶
- ۱۳-۳ قلعه چهل دختر..... ۹۶
- ۱۴-۳ امامزاده حصارساتی..... ۹۷
- ۱۵-۳ تخت کیکاووس..... ۱۰۰
- ۱۶-۳ وضعیت کنونی تخت رستم..... ۱۰۳
- ۱-۴ قدم زدن در میان دواير اثر ریچارد لانگ..... ۱۱۴
- ۲-۴ حلقه‌های سالیانه اثر دنیس اینهایم..... ۱۱۴
- ۳-۴ تونل‌های خورشید اثر نانسی هلت..... ۱۱۵
- ۵-۴ خانه‌های مینیاتوری. اثر چارلز سیموندز..... ۱۱۷
- ۴-۴ پلکان آسمان و ماریچ طلایی اثر هانس جورج وت..... ۱۱۸
- ۶-۴ خانه a۱۱ اثر پیتر آیزنمن..... ۱۲۱
- ۷-۴ ترکیبات فولد اثر پیتر آیزنمن..... ۱۲۸
- ۸-۴ شهر چانگیو چین..... ۱۳۱
- ۹-۴ سیر تبدیل نوار موبیوس..... ۱۳۳
- ۱۰-۴ خانه مجازی اثر فرشیده موسوی..... ۱۳۴
- ۱۱-۴ سقف ایستگاه مترو ایتالیا اثر دومینیک پرو..... ۱۳۵
- ۱۲-۴ مرکز آموزش EPFL..... ۱۳۶
- ۱۳-۴ ساختار دیجیتال..... ۱۳۷

- ۱۴-۴ آنالیزهای چندگانه فرم‌های دیجیتالی و بررسی نیروهای مؤثر در آنها..... ۱۳۷
- ۱۵-۴ ساختمان تئاتر مارینسکای..... ۱۳۹
- ۱۶-۴ مرکز فرهنگی ب.ام.و اثر هیمل بلاو..... ۱۴۰
- ۱۷-۴ مصالح دیجیتال..... ۱۴۰
- ۱۸-۴ شهر فرهنگ اثر پیتر آیزنمن..... ۱۴۲
- ۱۹-۴ پارک علوم اثر فرتر بریس..... ۱۴۴
- ۲۰-۴. پلان پارک علوم..... ۱۴۵
- ۲۱-۴ خانه بیابانی جان بیلسکی..... ۱۴۷
- ۲۲-۴ گذرگاه New trade Fair..... ۱۴۹
- ۲۳-۴ گذرگاه High Line..... ۱۵۰
- ۱-۵ حریم‌ها..... ۱۶۱
- ۲-۵ روند شکل دهی به کانسپت پروژه..... ۱۶۶
- ۳-۵ پلان کد ارتفاعی ۱.۵-متر..... ۱۶۹
- ۴-۵ پلان کد ارتفاعی ۱+متر..... ۱۷۰
- ۵-۵ پلان کد ارتفاعی ۵+ متر..... ۱۷۱
- ۶-۵ مقاطع..... ۱۷۲
- ۷-۵ نماها..... ۱۷۳
- پیوست: تصاویر سه‌بعدی پروژه..... ۱۷۴

فهرست جدول‌ها

۱-۳ منابع آب های زیر زمینی شهرستان شهریار..... ۷۷

۲-۳ سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵ شهرستان شهریار..... ۸۰

طراحی گذر تاریخی تخت رستم در جهت باززنده‌سازی خاطره آذرگاه

(ایجاد فضای تعامل انسان، تاریخ، طبیعت)

فصل اول

۱-۱ بستر پژوهش

در این پژوهش تلاش خواهد شد تا بنایی کهن که در طول زمان در حال فراموش شدن است، به عنوان بستری برای جذب کردن انسان‌ها و اشتغال‌زایی در منطقه شهریار مورد توجه قرار گیرد؛ این امر سبب جلب توجه مسئولین به این بنای تاریخی ارزشمند شده و آنان را در حفظ و نگهداری این اثر آگاه می‌سازد. در نتیجه این پژوهش از آنجا که به دنبال تهیه طرح جامعی برای منطقه تخت رستم شهریار است تا حدی با حوزه شهرسازی تداخل می‌یابد و به دلیل تلاش در طراحی بناهای فرهنگی و تفریحی در نظر گرفته شده برای این منطقه، به حوزه معماری نیز برمی‌گردد. همچنین از آنجا که این طراحی در زمینه‌ای تاریخی صورت می‌پذیرد شناخت تاریخی منطقه و بررسی اعتقادات مردم در دوره‌ای که این بنای تاریخی ساخته شده است (عصر ساسانیان) الزامی است؛ تا طراحی با دیدی گسترده‌تر صورت پذیرد.

۲-۱ موضوع پژوهشی

در بازدیدهایی که از منطقه تخت‌رستم به عمل آمده است، و با توجه به آنچه در مورد دو صفت تاریخی موجود روی تپه تخت‌رستم توسط مردم ساکن شهریار بیان شده که از تاریخی بودن این بنا و تخریب آن در اثر فرسودگی در سال‌های گذشته حکایت دارد، و با توجه به اینکه اسناد تاریخی نیز در مورد این بنا موجود است و به ثبت سازمان میراث فرهنگی هم رسیده است؛ بر آن هستیم همراه با پژوهشی گسترده به انجام طرحی پردازیم که باعث شود این بنا مورد توجه بیشتری قرار گیرد و همچنین دستمایه‌ای برای کسب درآمد برای

مردم منطقه - که در ایام گذشته بیشتر آنها کشاورز بوده‌اند اما هم‌اکنون به دلیل کاهش آب‌های زیرزمینی بسیاری از آنها شغل خود را از دست داده‌اند - گردد.

۳-۱ شرح و بسط موضوع:

۱-۳-۱ هدف

این پژوهش در نظر دارد، برای منطقه تخت رستم شهریار کاربری‌هایی منطبق بر خواست و پذیرش ساکنین شهریار و روستاهای اطراف آن ایجاد کند. در این صورت با میان‌متنی مواجهیم که گذر تاریخ، کهن‌متن آن را زدوده است. تلاش بر آن است که با توجه به کهن‌متن مذکور، نو‌متن خود را بر روی میان‌متن موجود بنویسیم. با توجه به بررسی‌های صورت گرفته در این منطقه، در روزهای تعطیل - به ویژه سیزدهمین روز نوروز- تپه تاریخی تخت رستم به عنوان تفرجگاه استفاده می‌گردد؛ این امر با وجود اینکه باعث توجه انسان‌ها به این منطقه می‌گردد، موجب تخریب تدریجی بنا نیز می‌شود. در نتیجه سعی شده طی ارائه طرح جامع برای منطقه تخت رستم؛ فضاهایی برای تفریح در بخش‌های پایتتر دامنه و خارج از حریم تپه تاریخی گنجانده شود و همچنین فضاهایی فرهنگی به منظور شناساندن پشتوانه تاریخی تپه تخت رستم نیز در میان این فضاهای تفریحی قرار گیرد تا زمینه شناخت این بنا را در مردم ایجاد کرده و بنا را به انسان‌هایی که برای بازدید از این منطقه می‌آیند معرفی نماید. در نظر است به دلیل در اختیار بودن شرایط مطلوب (سایت دارای ارتفاع مطلوب می‌باشد و اطراف آن باز است)؛ فضایی نیز برای ایجاد کارگاه‌های نجوم و رصد ستارگان به صورت موقت برای علاقه‌مندان و همچنین مکان‌هایی برای اقامت موقت آنها و افرادی که برای بازدید از این تپه تاریخی می‌آیند در نظر گرفته شود. پس از ارائه طرح جامع، مسیر رسیدن به تخت رستم تحت عنوان "گذرگاه تاریخی تخت رستم" به منظور ایجاد فضای زنده اجتماعی و نیز بناهای فرهنگی معرف تاریخیچه تخت رستم و ایران و بناهای تفریحی طراحی دقیق خواهد شد.

در توضیح چگونگی انتخاب نام گذرگاه این توضیح قابل ذکر است:

«انسان با انتخاب مصالح که تحت تأثیر امکانات و شرایط محیط طبیعی سرزمین است، از فرهنگ محیطی خود به مثابه گذرگاهی استفاده می‌کند. در واقع هر انتخابی در مواد ساختمانی و شکل عناصر

ساختمانی تعیین کننده خصوصیت بومی می شود، خصوصیتی که از این گذرگاه عبور داده می شوند تا بر پیکر، کالبد بناها و مجموعه های ساختمانی نشانده شوند. گرچه محیط طبیعی و فرهنگ اجتماعی فراگیر سلیقه های فردی و گزینش های جمعی، در ارتباطی تنگاتنگ با یکدیگر قرار دارند؛ با این وجود می توان در مقیاس هایی متفاوت نشانه هایی از تأثیرات هر یک بر دیگری را با شدت و ضعفی نابرابر مشاهده کرد.

[...] در توسعه و تکامل پدیده معماری فصل مشترک هایی وجود دارند که هم مبنای شکل گیری فضای ساخته شده در مقیاس محلی و بومی اند و هم سازنده مبانی فرهنگی گسترده تر، به معنای جهانی.»

(شریعت، معماری بومی، ۱۳۸۴، صص ۱۲۱ و ۱۲۲)

۱-۳-۲ اهمیت موضوع

شایسته است تا امروزه با برنامه ریزی و طراحی ای مناسب در جهت حفظ و احیاء بناهای تاریخی با ارزش، و ایجاد پیوندهای ارتباطی مردمی بین مناطق قدیم و جدید یک شهر- به منظور حفظ و احیاء ارزش فرا منطقه ای آنها - قدم برداریم؛ و تلاش کنیم بناهای کهن و ارزشمند کشورمان را به جهانیان معرفی کنیم؛ که اگر در این راستا تلاشی صورت نگیرد معماری فاخر کهن این مرز و بوم رفته رفته کمرنگ خواهد شد و روزی می رسد که از این بناها چیزی باقی نماند. پیشینه تاریخی هر کشور بسیار مهم است، گیدئون در کتاب *فضا، زمان، معماری* بیان می دارد:

«گذشته هرگز نمی میرد، بلکه جزء پیوسته هستی است. به گفته هانری برگسون، گذشته بلاانقطاع در آینده راه خود را باز می کند. مسأله این است که چگونه باید به گذشته توجه داشت. گذشته، حال و آینده با یکدیگر می آمیزد و مانند خود زندگی ترکیب پیوسته ای به وجود می آورد.»

(گیدئون، *فضا، زمان، معماری*، ۱۳۸۱، ص ۱۳)

به گفته داریوش شایگان:

«اگر ما در جهانی آشفته و مغشوش زندگی می‌کنیم، به خاطر این است که هستی شناسایی‌های سابق و همه‌ی اعتقادات اساطیری متافیزیکی‌ای که الهام بخش آن بناهای تاریخی بود و زیر بنای آن‌ها به شمار می‌رفت از درجه‌ی اعتبار پیشین خود ساقط شده‌اند. زشتی‌هایی که می‌بینیم امروز در دنیا تکثیر می‌شود، چه در دنیای ما و چه در کشورهای پسا صنعتی، آشکارا نشان دهنده‌ی سردرگمی انسان معاصر است.»

(شایگان، ۱۳۸۳، شهر همچون پالیمستی از لایه‌های خاطره، ص ۳۰)

۳-۳-۱ نکات کلیدی این پژوهش

این پژوهش به منظور سعی در برقراری رابطه بناهای تاریخی با بافت اطرافشان - چه از لحاظ کالبدی و چه اجتماعی - صورت می‌گیرد. تلاش در این راستاست که چگونگی قرار گیری کاربری‌های مختلف در نزدیکی تخت رستم و امکان‌سنجی به‌منظور انتخاب کاربری مناسب و محل آن مورد بررسی قرار گیرد.

۴-۳-۱ فرضیه اصلی پژوهش

اگر در نزدیکی تخت رستم کاربری‌های جدید نظیر کاربری تفریحی - که از نیازهای مردم منطقه است - و کاربری‌های فرهنگی - که به منظور معرفی تپه تاریخی و اثر گذاری روی ذهنیت انسان‌ها نسبت به آن، طراحی می‌گردد - و دیگر کاربری‌های ممکن نظیر کارگاه‌های رصد ایجاد شود؛ مکانی مناسب برای زندگی اجتماعی مردم و اشتغال‌زایی و معرفی بخشی از تاریخ ایران ایجاد خواهد شد و تلاشی در جهت برون‌رفت از شرایط موجود که نسبت به تخریب بنای مذکور بی‌اعتناست، صورت خواهد گرفت. به عبارت دیگر در نظر است چگونگی بازخورد طراحی بافتی جدید در کنار بافت قدیمی موجود و ایجاد مکانی برای تعامل انسان‌ها با تاریخ و طبیعت، مورد بررسی قرار گیرد.

۴-۱ بیان موضوع:

۱-۴-۱ پیشینه پژوهش